

ΓΟΝΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Λαυρεντίου Γ. Δελλασούδα

Αναπληρωτή Καθηγητή Παιδαγωγικής

[Εισήγηση: α) στο Πανελλήνιο Συνέδριο Κυθηραϊκών Μελετών (19-23 Σεπτεμβρίου 2001) ΕΚΚΛΗΣΙΑ, ΠΑΙΔΕΙΑ – ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΣΤΑ ΚΥΘΗΡΑ (19ος-20ος αι.), β) στο Συνέδριο: του Δήμου Πειραιά (14-16 Δεκεμβρίου 2001) ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΜΑΣ, γ) στην εκδήλωση του 20ου Δημοτικού σχολείου Πειραιά (27 Φεβρουαρίου 2002 Ελληνογαλλική Σχολή Saint Paul – Πειραιάς)]

1. Εισαγωγή

Ένα από τα βασικά προβλήματα της οικογένειας είναι και η σχέση γονέων και παιδιών. Το πρόβλημα αυτό, ενώ κατά το παρελθόν εμφανιζόταν με κοινά περίπου χαρακτηριστικά (ως προς την αιτιολογία, τον προσανατολισμό και την ένταση), σήμερα παρουσιάζει μια ιδιαιτερότητα, η οποία έχει πολυπαραγοντική αιτιολογία, και ως εκ τούτου η αντιμετώπισή του επιβάλλει ή υπαγορεύει ανάλογη δράση. Δηλαδή, ενώ κατά το παρελθόν το πρόβλημα επικεντρωνόταν κυρίως στις σχέσεις ή καλύτερα στις διαφορές ("χάσμα") μεταξύ γονέων και παιδιών, οι οποίες επηρεάζονταν ή επηρέαζαν και τις προ τρίτους σχέσεις τους¹, σήμερα το πρόβλημα δημιουργείται και προσδιορίζεται πλέον κυρίως από τους τρίτους. Με τον όρο "τρίτοι" εννοούμε θεσμούς (π.χ. το σχολείο), μέσα (π.χ. οι εξελίξεις που επιφέρουν τα τεχνολογικά επιτεύγματα), ανάγκες της αγοράς εργασίας (π.χ. προσφορά και ζήτηση επί τη βάση νέων αναγκών, κινητικότητα) κλπ.

Οι σχέσεις που δημιουργούνται κατ' αυτό τον τρόπο είναι αμφίδρομες και σχηματίζουν ένα τρίγωνο, τις κορυφές του οποίου καταλαμβάνουν, αντίστοιχα, οι γονείς, τα παιδιά και οι τρίτοι. Έτσι, ενώ κατά το παρελθόν το λεγόμενο χάσμα γενεών εντοπιζόταν κυρίως στη διαφοροποίηση των αντιλήψεων γονέων και παιδιών, ως προς την εντός και εκτός σπιτιού παρούσα και μελλοντική συμπεριφορά και πορεία των παιδιών, που σύμφωνα με τη μία

πλευρά πρέπει να έχει ρυθμιστή την πατρική ή την μητρική εξουσία², σήμερα διευρύνεται και περιλαμβάνει προβλήματα που αφορούν σε νέες εξουσίες. Οι εξουσίες αυτές είναι καινούργιες, όχι μόνο για τους γονείς αλλά ακόμη και για τον χώρο της κατά σύστημα αγωγής, και, ενώ ασκούνται εκτός της οικογένειας και εκτός του χώρου της κατά σύστημα αγωγής, επηρεάζουν, τελικά, ολόκληρη την οικογένεια, ως εάν να ήσαν μόνιμα μέλη του οικογενειακού περιβάλλοντος. Όμως, πέραν του προβλήματος των σχέσεων γονέων, παιδιών και τρίτων, υπάρχει και ένα άλλο ζήτημα που επηρεάζει αποφασιστικά τις σχέσεις αυτές. Το ζήτημα αυτό αφορά στη νέα γνώση και τους νέους εκπαιδευτικούς στόχους, οι οποίοι δεν περιορίζονται στους εν εξελίξει νέους ανθρώπους, αλλά αφορούν και τους γονείς και γενικότερα τους ενήλικες. Τα νέα αυτά δεδομένα (εξουσίες, συνεχής κατάκτηση της νέας γνώσης, εκπαιδευτικοί στόχοι) είναι καινούργια ακόμη και για τον χώρο της κατά σύστημα αγωγής, οπότε, ασφαλώς, είναι καινούργια και για τον βασικό, τον πρωταρχικό παράγοντα της αγωγής, την οικογένεια.

Κυρίες και Κύριοι, ένα από τα βασικά αντικείμενα που υπηρετώ είναι η έρευνα και με αυτή συνδέονται οι περισσότερες εργασίες μου. Παρόλα αυτά σήμερα δεν θα σας απασχολήσω με την παρουσίαση ερευνητικών αποτελεσμάτων, αλλά θα διατυπώσω ορισμένους προβληματισμούς και ερωτήματα, τα οποία όμως δεν παύουν να έχουν ως αφορμή ερευνητικά δεδομένα ή καθημερινές διαπιστώσεις³ και αφορούν: (i) στα Προβλήματα της οικογένειας σε σχέση με το παιδί, το σχολείο και τα Μ.Μ.Ε., (ii) στις σύγχρονες τάσεις της αγωγής, (iii) στην αναγκαιότητα νέων θεσμών στο πλαίσιο της δια βίου μάθησης και εκπαίδευσης, (iv) στις γενικές αρχές λειτουργίας των θεσμών αυτών και (v) σε μια πρόταση, η οποία ίσως να μην είναι η αναμενόμενη.

2. Προβλήματα της οικογένειας σε σχέση με το παιδί, το σχολείο και τα Μ.Μ.Ε.

Η Οικογένεια και το Σχολείο, αν και αποτελούν δύο από τους βασικούς παράγοντες της αγωγής, δεν έχουν δεχτεί την ανάλογη στήριξη εκ μέρους των άλλων παραγόντων της αγωγής και μάλιστα εκ μέρους ορισμένων που,

ενώ κατά το παρελθόν είχαν ρόλο δευτερεύοντα ή επικουρικό, σήμερα έχουν πλέον ρόλο αποφασιστικό, όπως αυτό συμβαίνει, π.χ., με τα Μ.Μ.Ε.⁴ Είναι δε τόσο έντονη και χωρίς όρια η προσπάθεια αυτών των άλλων παραγόντων, με πρωταγωνίστρια την TV, για επιβολή και κυριαρχία, ώστε πολλές φορές καταλήγουν να επιδρούν αρνητικά και στη διαμόρφωση της ελεύθερης σκέψης και συμπεριφοράς των ανθρώπων, ανεξαρτήτως ηλικίας, και κυρίως τού εν εξελίξει ή αναπτυσσόμενου νέου ανθρώπου. Για τους λόγους αυτούς, έχουμε φτάσει στο σημείο να υπάρχουν πολλοί γονείς, οι οποίοι γνωρίζουν μεν τι πρέπει να κάνουν για ορισμένα σημαντικά θέματα, αλλά παράλληλα δεν γνωρίζουν καθόλου ή δεν γνωρίζουν πολύ καλά ποια απόφαση πρέπει να πάρουν για ορισμένα άλλα εξίσου σημαντικά θέματα. Γνωρίζουν, π.χ., ότι: (i) Η γονεϊκή μέριμνα δεν συνδέεται πλέον με την πατρική εξουσία, αλλά είναι δικαίωμα και καθήκον και των δύο γονέων, τόσο και εκ του νόμου (1329/1983)⁵ που αποκατέστησε την εθιμικά αναγνωρισμένη συμμετοχή της μητέρας στην ανατροφή του παιδιού, όσο και εκ του γεγονότος ότι οι σύζυγοι έχουν και μεταξύ τους τα ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις (άρθρ. 4, παράγρ. 2 του Συντάγμ.). (ii) Η γονεϊκή στάση δεν πρέπει να είναι αυταρχική ή να υιοθετεί την απόλυτη ελευθερία δράσης απέναντι στο παιδί⁶. (iii) Η συνυπευθυνότητα σχολείου και γονέων ή γονεϊκών υποκατάστατων (π.χ. ανάδοχες οικογένειες) αποτελεί σύγχρονη παιδαγωγική απαίτηση. Διότι, με την έναρξη της εκτός οικογένειας αγωγής (προσχολικής, σχολικής) οι γονείς παύουν να έχουν την αποκλειστική ευθύνη για την αγωγή των παιδιών τους, αφού το έργο της αγωγής το αναλαμβάνει "επίσημα" η κατά σύστημα εκπαίδευση, η οποία θα πρέπει να συλλειτουργεί με την οικογένεια επί τη βάση του "συνυπευθύνου". Δυστυχώς, όμως, οι σχέσεις γονέων και σχολείου περιορίζονται προοδευτικά κατά φθίνουσα γεωμετρική πρόοδο, βέβαια όχι πάντοτε από υποκειμενικές επιλογές των γονέων. Υπάρχουν και αντικειμενικές δυσκολίες, κυρίως εξ αιτίας της "έξωθεν" συστηματικής προσπάθειας για απαξίωση του εκπαιδευτικού και του σχολείου, το οποίο όλο και τείνει να μεταβληθεί σε κέντρο προεπαγγελματικής ή ακόμη και επαγγελματικής κατάρτισης.

Ενώ λοιπόν οι γονείς γνωρίζουν τι πρέπει να κάνουν για ορισμένα

θέματα, όπως αυτά που προαναφέραμε, δεν μπορούν να πάρουν εύκολα απόφαση για κάποια άλλα και γι αυτό προβληματίζονται αντιμετωπίζοντας ερωτήματα (υπό μορφή διλημάτων, τριλημάτων κλπ., τα οποία τους οδηγούν στην υιοθέτηση απόψεων που δεν τους εκφράζουν. Στο πλαίσιο αυτό:

Πρώτον: Διερωτώνται κατ' επανάληψη για το: **(i)** Ποιος είναι, τελικά, ο σκοπός της αγωγής, ο οποίος πρέπει να επιδιώκεται από τους παράγοντες της αγωγής; **(ii)** Κατά πόσον οι ίδιοι οι γονείς, αλλά κυρίως το σχολείο, θα πρέπει να ασχολούνται με την ανάπτυξη όλων των πτυχών της προσωπικότητας των παιδιών τους -την πνευματική, συναισθηματική, κοινωνική, πολιτική, θρησκευτική, ηθική, αισθητική κλπ.⁷-, που συνιστούν την ανθρωπιστική παιδεία, και όχι με την παιδεία που περιορίζεται στην κατάκτηση της γνώσης και μόνο. **(iii)** Εάν, πράγματι η ανάπτυξη όλων των πτυχών της προσωπικότητας των παιδιών τους είναι ο προορισμός τού σχολείου, κατά πόσον μπορούν να "εμπιστευτούν" στο σημερινό σχολείο (όπως καθημερινώς το παρουσιάζουν διάφοροι παράγοντες της αγωγής) τη συνολική ανάπτυξη της προσωπικότητας των παιδιών τους; Δηλαδή, την ανάπτυξη που πραγματοποιείται εντός της οικογένειας με τη δική τους συμβολή, έστω και αν ορισμένες επενέργειες δεν εκλαμβάνονται ως παιδαγωγικές εκ μέρους τους. Διότι, από την ημέρα της γέννησής του το παιδί -αλλά και νωρίτερα σύμφωνα με τις σύγχρονες αντιλήψεις- δέχεται επιδράσεις που συνδέονται με τον χαρακτήρα των γονέων, το μορφωτικό τους επίπεδο και ιδιαίτερα το παράδειγμα εντός και εκτός σπιτιού, τόσο στις μεταξύ των μελών της οικογένειας σχέσεις, όσο και στις προς τρίτους σχέσεις τους.

Δεύτερον: Διερωτώμενοι επί διαφόρων νέων ζητημάτων (στα οποία θα αναφερθούμε στη συνέχεια) καταλήγουν στην αποδοχή της άποψης που επιβάλλουν διάφοροι εξωγενείς ή τρίτοι παράγοντες. Διότι δεν έχουν ανάλογη εμπειρία περί του πρακτέου και βεβαιότητα περί των επιλογών τους, αφού όλοι σχεδόν είχαν διαφορετική εμπειρία από τη συμπεριφορά των γονέων τους καθώς και κοινωνικά πρότυπα διαφορετικά από αυτά που προβάλλονται σήμερα, είτε εξ αιτίας των νέων πραγματικών ή επίπλαστων αναγκών είτε βάσει νέων ερευνητικών συμπερασμάτων. Υπ' αυτή την έννοια οι εξωγενείς ή

τρίτοι παράγοντες, όπως τα Μ.Μ.Ε., ως παραγωγί και προωθητές επίπλαστων αναγκών και οικοδόμοι αποπροσανατολισμών, αναδεικνύονται τόσο σε εκφραστές τάσεων, τις οποίες, θεωρητικά, αυτά τα ίδια θα έπρεπε να τις απορρίπτουν, όσο και σε καθοδηγητικό όργανο, κοινό για όλους τους παράγοντες της αγωγής. Κυρίες και κύριοι, κανένας γονέας κατά το παρελθόν δεν ήταν "υποχρεωμένος" να ενημερώνεται, και μάλιστα από κοινού με τα παιδιά του, για τον κοκαϊνομανή αστέρα του γηπέδου ή της οθόνης, για τα αποδιδόμενα στο μόντελινγκ, για τις πάσης φύσεως επιδόσεις ορισμένων προσώπων. Κανένας δεν ήταν "υποχρεωμένος" να ενημερώνεται για τη σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση των παιδιών από τους ενήλικες και μάλιστα συνοδεία λεπτομερειών που τραυματίζουν την παιδική ψυχή. Διότι, σήμερα οι πληροφορίες αυτές φτάνουν ανεμπόδιστα και στα παιδιά, αφού αποτελεί ειρωνεία και πρόκληση η δήθεν δυνατότητα των γονέων να κλείσουν την τηλεόραση ή ν' αλλάξουν κανάλι. Τι γίνεται όταν οι γονείς δεν είναι παρόντες; Αλλά και όταν είναι παρόντες, θα πρέπει αυτοί να "κυνηγήσουν" τον καιροφυλακτούντα απρόσκλητο επισκέπτη;

Σήμερα, ενώ ο γονέας δεν διανοείται, όπως πάντα, να υιοθετήσει ή έστω να συμβιβαστεί με τέτοιες καταστάσεις, είναι "υποχρεωμένος" να δέχεται έντεχνα την επίσκεψη των πληροφοριών αυτών στο σπίτι του, χωρίς ποτέ να τις έχει ζητήσει. Οπότε οι γονείς, δεχόμενοι ένα καταιγισμό συστηματικά επαναλαμβανόμενων πληροφοριών, καταλήγουν να υιοθετούν, μεταξύ των άλλων, και την άποψη ότι δεν θα πρέπει να προσδοκούν από το σχολείο την πραγμάτωση αντικειμενικών αξιών που συνδέονται με τον αντικειμενικό σκοπό της ζωής, ανάλογα με τις θρησκευτικές ή τις ηθικές ή τις κοινωνικές και πολιτικές πεποιθήσεις και αναζητήσεις⁸. Δηλαδή, να μην προσβλέπουν στην προαγωγή του ατόμου ως φορέα πολιτισμού και ως κοινωνικού ατόμου⁹, ως ελεύθερης δημοκρατικής και υπεύθυνης προσωπικότητας, αλλά στη μορφοποίηση ενός ανθρώπου με τα χαρακτηριστικά εκείνα που διακρίνουν και τα άψυχα προϊόντα της τυποποιημένης παραγωγικής διαδικασίας.

Τρίτον: Μέσα σ' αυτό το κλίμα συνειδητοποιούν, παράλληλα, ότι αγνοούν πολλά ζητήματα, που επιστημονικά θεωρούνται νέα και σύγχρονες τάσεις της αγωγής ή σύγχρονα μέσα της αγωγής (π.χ. η πληροφορική και ως

μέσο εκπαίδευσης). Έπειτα απ' αυτά, διερωτώνται πλέον για τη δική τους θέση και στάση δίπλα ή απέναντι στα παιδιά τους, με συνέπεια να καθίσταται όλο και δυσκολότερος ο διάλογος μεταξύ Γονέων, Παιδιών, Σχολείου και Κοινωνίας.

Τέταρτον: Τέλος, πέραν όλων αυτών, υπάρχουν και παλαιά προβλήματα με πάγιο χαρακτήρα (π.χ., ανισότητα στις εκπαιδευτικές ευκαιρίες-προϋποθέσεις για την εκπαίδευση των παιδιών τους), ή με νέα μορφή (π.χ., συνεχής ανάγκη για αναβάθμιση των τίτλων σπουδών ή των εργασιακών προσόντων. Παλαιότερα το ζητούμενο ήταν ο τίτλος του Σχολαρχείου, στη συνέχεια ο τίτλος του Γυμνασίου, κατόπιν του Λυκείου, σήμερα του Πανεπιστημίου ή της Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, γενικά, και σε λίγο ο μεταπτυχιακός τίτλος, ενώ η νέα απαίτηση στον τομέα της εργασίας είναι η συνεχής προσαρμογή και επαναπροσαρμογή (αναβάθμιση) των εργασιακών προσόντων. Όμως η απαίτηση αυτή δεν είναι μια μελλοντική ανάγκη που συνδέεται με τα παιδιά, αλλά αφορά πλέον και τους ίδιους τους γονείς

[Προ ημερών, μου έλεγε ένας φίλος: "Ξέρεις έφεραν καινούργιους στη δουλειά, νέα παιδιά, εγώ και δυο τρεις άλλοι συνάδελφοι φεύγουμε και μέχρι να βγούμε στη σύνταξη θα εξακολουθήσουμε να εισπράττουμε μόνο ένα μέρος των αποδοχών μας. Η κόρη μου θέλει, τόσα για το φροντιστήριο, τόσα για τη συμμετοχή στην παρέα της, τόσα για το κινητό, τόσα για την ενδυμασία της, τόσα για κείνο τόσα για τ' άλλο κι ο γιος μου τα ίδια και παραπάνω, γιατί βλέπεις αγόρι είναι θέλει μερικές φορές να κεράσει την παρέα του (διασώζεται που και που η παράδοση). Πώς να τα βγάλω πέρα;

3. Σύγχρονες τάσεις της αγωγής

Σ' ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο κοινωνικό περιβάλλον η αγωγή θα πρέπει αν μη τι άλλο να παρακολουθεί τις συντελούμενες μεταβολές, δίνοντας καινούργιους προσανατολισμούς για να προετοιμάζει τον νέο άνθρωπο, ώστε να προσαρμόζεται στις νέες απαιτήσεις. Η προσαρμογή αυτή μπορεί να σημαίνει (αποκλειστικά, εναλλακτικά ή συνδυαστικά): α) υιοθέτηση των αλλαγών που επέρχονται εξ αιτίας νέων θεωρήσεων είτε παλαιών

προβλημάτων, με πάγια ή με νέα μορφή, είτε νέων προβλημάτων, β) ενημέρωση για αποφυγή των αρνητικών επιδράσεων εξ αιτίας των προβλημάτων αυτών, γ) προετοιμασία και άσκηση για την αντιμετώπιση των συνεπειών που προκύπτουν, δ) προσπάθεια για διακοπή ή αναστολή τυχόν αρνητικών εξελίξεων. Επομένως, όπως συμβαίνει σε όλες τις επιστήμες, και η επιστήμη της Παιδαγωγικής είναι υποχρεωμένη να ασχολείται και να καλύπτει τις εκάστοτε νέες ανάγκες, διαμορφώνοντας νέες, σύγχρονες τάσεις και δίνοντας καινούργιους προσανατολισμούς.

Αλλά για τους προσανατολισμούς αυτούς δεν υπάρχει, όπως είπαμε, αντίστοιχη βιοματική εμπειρία και εκ μέρους των γονέων, με αποτέλεσμα να αναγκάζονται, εφόσον βέβαια δεν ακολουθούν το αυταρχικό μοντέλο αγωγής, είτε να αυτοσχεδιάζουν είτε να μιμούνται -εν ονόματι της δημοκρατικής ή αντιαυταρχικής αγωγής- ακόμη και συμπεριφορές που επιβάλλουν οι θεωρήσεις των παιδιών τους και μάλιστα, κατά κανόνα, ανεπιτυχώς. Διότι η "νεολαία", ως φορέας κοινωνικής αλλαγής και νέων αξιών, δεν αποτελεί πλέον κοινωνικοπολιτιστικό σημείο αναφοράς μόνο για την αντίστοιχη ηλικιακή ομάδα αλλά και για όλες τις ομάδες του κοινωνικού συνόλου¹⁰.

Στον τομέα του περιεχομένου των σπουδών οι γονείς συμβιβάζονταν χθες με τη διδασκαλία στην Α-βάθμια εκπαίδευση μιας ή καμιάς ξένης γλώσσας, ενώ σήμερα συζητάμε για δύο ξένες γλώσσες. Επίσης θεωρούσαν αυτονόητο ότι η διδασκαλία της φυσικής αγωγής ήταν μεταξύ των άλλων αντικειμένων για τα οποία είχε αρμοδιότητα ο δάσκαλος, ενώ σήμερα μιλάμε για τον εξειδικευμένο δάσκαλο, τον δάσκαλο φυσικής αγωγής. Στη Β-βάθμια εκπαίδευση "απαιτούσαν" χθες ουσιαστικά την ενασχόληση των παιδιών τους μόνο με τα μαθήματα των δεσμών ενώ σήμερα έχουν υποχρεωθεί να δεχτούν την ουσιαστική διεύρυνση των αξιολογούμενων γνωστικών αντικειμένων. Παλαιότερα η προετοιμασία των υποψηφίων φοιτητών άρχιζε στην τελευταία τάξη της Β-βάθμιας εκπαίδευσης και σήμερα ξεκινάει από την Α-βάθμια. Τελικά, απευθυνόμενοι στο σχολείο λένουν: -Σχολείο, άστα όλα τα άλλα και ετοίμασε το παιδί μου για ένα χαρτί τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και αν εσύ δεν τα καταφέρνεις για όλους, γιατί έχεις πολλούς μαθητές σε κάθε τάξη, μην ανησυχείς γιατί υπάρχει και η εξωσχολική εκπαίδευση με μικρό αριθμό

μαθητών κατά τάξη.

Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες, οι παιδαγωγικές απαιτήσεις που αποβλέπουν στην κοινωνικοποίηση του νέου ανθρώπου αγνοούνται ή παραθεωρούνται, ολικά ή μερικά, με αποτέλεσμα να δημιουργείται ένα νέο "χάσμα", το οποίο αναφέρεται πλέον στη σχέση μεταξύ γονέων και σύγχρονων τάσεων της αγωγής, όπως είναι:

"Η **Αισθητική αγωγή**, αφού το φαινόμενο της αγωγής καλείται να πραγματώσει και καλαισθητικούς σκοπούς· η **Φυσική αγωγή** και ο **αθλητισμός**, αφού η αγωγή του σώματος και η άθληση είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την πνευματική μόρφωση και την ψυχική υγεία του ανθρώπου· η **Περιβαλλοντική εκπαίδευση**, αφού απ' όλους έχει ομολογηθεί πως ο σεβασμός του περιβάλλοντος και το οικολογικό πρόβλημα, πρέπει να γίνουν αντικείμενο της εκπαιδευτικής διαδικασίας· η **Αγωγή Υγείας**, αφού η νεότητα σήμερα πλήττεται πέραν από τις γνωστές και από άλλες σύγχρονες, ανίατες και θανατηφόρες ασθένειες, όπως π.χ. είναι το Aids, αλλά προσέτι είναι εκτεθειμένη σε επιβλαβείς περιβαλλοντικές επιδράσεις, όπως το κάπνισμα, τα ναρκωτικά, το αλκοόλ κ.ά. η **Ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση**, αφού η εισαγωγή της σ' αυτή αποτελεί μέσο για την επιτυχή συνεργασία των δέκα πέντε κρατών μελών στον τομέα της εκπαίδευσης και παράμετρο υλοποίησης της ευρωπαϊκής ενοποίησης· η **Πληροφορική στην εκπαίδευση**, δεδομένου ότι η τεχνολογία μπήκε αποφασιστικά στην εκπαιδευτική διαδικασία· η **Αγωγή προς ειρήνη**, αφού ο σύγχρονος άνθρωπος χρειάζεται μία εσωτερική επανάσταση, που θα ανατρέψει την κυριαρχία των συμβιβασμών και την έκπτωση των αξιών και που συναρτάται άμεσα με την ποιότητα της αγωγής, δεδομένου ότι η νοοτροπία και ο ηθικός προβληματισμός συνδέονται με τη διαμόρφωση του ανθρώπινου προσώπου, που είναι υπόθεση εγγραφών στο νου και στην καρδιά του ανθρώπου από τη νηπιακή και την παιδική του ηλικία¹¹. Σημειώνω την ύπαρξη των αθλητικών σχολείων, των μουσικών σχολείων, όχι όμως και των σχολείων εικαστικών τεχνών.

Επίσης δεν τυγχάνει της δέουσας προσοχής ή αγνοείται παντελώς η νέα απαίτηση της λεγόμενης "**συνεκπαίδευσης**", η οποία εφαρμόζεται με την από

κοινού εκπαίδευση ημεδαπών και αλλοδαπών μαθητών, στο πλαίσιο της **διαπολιτισμικής εκπαίδευσης**¹². Είχε προετοιμαστεί το κράτος, το σχολείο, ο εκπαιδευτικός, οι γονείς, οι μαθητές για να δεχτούν τους αλλοδαπούς μαθητές; Ήδη έχει τεθεί θέμα σχολείων στα οποία υπερισχύει, αριθμητικά, ο αλλοδαπός μαθητικός πληθυσμός. Η έννοια της συνεκπαίδευσης, η οποία συνδέεται γενικότερα και με τη σχολική και κοινωνική ένταξη των ατόμων με ειδικές ανάγκες επεκτείνεται, "δειλά-δειλά", και στη συνεκπαίδευση¹³ ή την ένταξη¹⁴ μαθητών χωρίς ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και **μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες** (νόμος 2817/14.3.2000, ΦΕΚ 78/Α'). Ακόμη, η **εξ αποστάσεως εκπαίδευση**¹⁵, η **δια βίου ή συνεχιζόμενη εκπαίδευση**¹⁶ και μάθηση, η **ηλεκτρονική μάθηση** ή εκπαίδευση και άλλα θέματα είναι ζητήματα για τα οποία δεν υπάρχει στοιχειώδης εμπειρία, τόσο από πλευράς γονέων, όσο και γενικότερα. Έτσι λοιπόν, δημιουργείται χάσμα μεταξύ παιδιών και γονέων αφενός και γονέων και σχολείου αφετέρου, για να μη θίξω και το εντός σχολείου αντίστοιχο πρόβλημα.

Από την άλλη πλευρά, εάν, π.χ. μέσω της Αγωγής υγείας ή του οικογενειακού προγραμματισμού, προσεγγιστούν και ζητήματα που δεν θα εκφράζουν παραδοσιακές αντιλήψεις, οι γονείς δεν θα είναι έτοιμοι να τις απαρνηθούν, με αποτέλεσμα η απόσταση στις σχέσεις γονέων και παιδιών να μεγαλώνει. Διότι, σήμερα εν ονόματι της νεωτερικότητας καταπίπτουν ακόμη και "παραδοσιακές" αντιλήψεις. Οι άνθρωποι στερημένοι πλέον από την παραδοσιακή ή συλλογική καθοδήγηση καλούνται να αποφασίσουν και να ενεργήσουν σε πρώτη εφαρμογή -ως εάν να κάνουν χωρίς πρόβες πρεμιέρα ενός θεατρικού έργου που δεν γράφτηκε ποτέ και γράφεται στην παράσταση- για το αν θα παντρευτούν ή απλώς θα συζήσουν, για το αν και με ποιο τρόπο θα κάνουν παιδιά, για το ποιον τρόπο ζωής θα ακολουθήσουν, για το ποια φυσική εμφάνιση (μέσω διαίτας, αισθητικής περιποίησης, χειρουργικής κλπ.) θα θέσουν ως στόχο¹³. Όμως, ο ρόλος των γονέων μπορεί να είναι θέμα επιλογής ή άρνησης; Και, εφόσον υπάρξει σχετική θετική επιλογή, ο ρόλος αυτός αφορά στην "παραγωγή" ενός παιδιού-γρναζιού της παραγωγικής διαδικασίας;

Υπ' αυτές τι συνθήκες, οι γονείς με αφετηρία: (i) τις σύγχρονες

αντιλήψεις περί αντιαυταρχικής αγωγής¹⁴ και (ii) τα αιτήματα της εφηβικής ηλικίας (κατανόηση των αναγκών, συζήτηση των προβλημάτων που τους απασχολούν, χειραφέτηση κ.ά.¹⁵) δοκιμάζουν διάφορους τρόπους αγωγής. Στους τρόπους αυτούς εντάσσεται η γονεϊκή στάση (αυταρχική, δημοκρατική, απόλυτη ελευθερία δράσης), η γονεϊκή συνυπευθυνότητα με το σχολείο, η γονεϊκή αυθεντία και η γονεϊκή εικόνα που έχει ή θα ήθελε να έχει για τον γονέα του το παιδί ή για το πρόσωπο που τον αντιπροσωπεύει. Επιλέγουν λοιπόν μια γονεϊκή στάση ή έναν από τους πιθανούς γονεϊκούς ρόλους από αυτούς που λειτουργούν στη σύγχρονη κοινωνία (γονείς προστατευτικοί, αυστηροί, κλασσικοί, φιλελεύθεροι, ανεκτικοί, καταπιεστικοί¹⁶ ή στοργικοί-φιλικοί, εχθρικοί-απορριπτικοί, διαλεκτικοί-εξατομικευτικοί, αυταρχικοί-στερεοτύπων¹⁷). Ειδικότερα, όσο ανεβαίνουμε στην κλίμακα της κοινωνικής ιεραρχίας, όπως αυτή προσδιορίζεται σήμερα, βλέπουμε ότι οι γονείς γίνονται λιγότερο παραδοσιακοί και περισσότερο ανεκτικοί, φιλελεύθεροι ή νεωτερίζοντες, έχοντας πλέον ως πρότυπο τη "νεολαία", τη νέα, την ωραία, την ανεξάρτητη, την καταναλωτική¹⁸. Από την άλλη πλευρά υπάρχει και η άποψη ότι « η επιστροφή στις "παλιές καλές εποχές και αξίες" κερδίζει όλο και πιο πολλούς οπαδούς, αφού "η μεγάλη ελευθερία οδήγησε στην αναρχία, την έλλειψη σεβασμού προς τους μεγάλους, τις αρχές και γενικά προς την κοινωνία" (των μεγάλων, εννοείται)»¹⁹.

Στο πεδίο των προβληματισμών αυτών, απέναντι στο **πρώτο**, το βασικότερο λοιπόν ερώτημα-πρόβλημα, που αναφέρεται στο τι θα πρέπει να αναμένουν οι γονείς από το σχολείο και το παιδί τους, η γονεϊκή στάση εμφανίζεται να υιοθετεί αντιλήψεις πρακτικού χαρακτήρα, παραβλέποντας όχι μόνο παραδοσιακούς στόχους της αγωγής, αλλά και τις σημερινές τάσεις της. Έτσι, αντί να ζητούν την ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού, προσαρμόζονται στις τεχνοκρατικές απαιτήσεις που ξεκινούν από τα πολλά κέρδη των ολίγων και καταλήγουν στον πολύ και διαρκή αγώνα των πολλών. Π.χ., είναι κοινή αντίληψη ότι σήμερα η προετοιμασία όλων των μελών της κοινωνίας έχει προ οφθαλμών ένα και μόνο στόχο: να εφαρμόσει σε κάθε πράξη, ακόμη και στην πλέον ουδέτερη, την κυρίαρχη οικονομική αρχή της ελαχιστοποίησης του κόστους και της μεγιστοποίησης του κέρδους.

Δηλαδή, η αγωγή του νέου ανθρώπου να συντελείται μέσα στο κλίμα της αντίληψης για εύκολη και σε σύντομο χρόνο απόκτηση πολλών αγαθών με καταβολή ελάχιστης προσπάθειας, χωρίς να επισημαίνεται από τους εξωγενείς παράγοντες, που ασκούν αποφασιστική επιρροή, ότι οι ανάγκες του ανθρώπου είναι πολλαπλές και ότι απαιτείται ιεράρχηση των αναγκών²⁰ καθώς και μεγάλη προσπάθεια για την ικανοποίησή τους. Παράλληλα, αγνοείται ή αποσιωπάται, και ως εκ τούτου δεν τονίζεται, το γεγονός ότι τα αγαθά, έχοντας ορισμένο μέγεθος, είναι δίκαιο να μοιράζονται σε όλους ανάλογα με την εργατικότητα και τις δυνατότητές τους, και δεν πρέπει να αποκτώνται μόνο από ορισμένους που διαθέτουν δύναμη.

Όμως, το χειρότερο είναι ότι, προκειμένου να συγκαλυφθούν τα αδικαιολόγητα, αυτός ακριβώς ο άδικος τρόπος απόκτησης των αγαθών προβάλλεται έντεχνα ως ο δίκαιος, οπότε ο κάθε γονιός, που δεν συμβιβάζεται με αυτή τη μέθοδο κατανομής και απόκτησης των αγαθών, έχει να αντιμετωπίσει **το δεύτερο** μεγάλο πρόβλημα, το οποίο εκφράζεται με τα εξής ερωτήματα: α) Πώς θα συνεννοηθεί και πώς θα βοηθήσει το παιδί του, ώστε να μην καταληφθεί από την απογοήτευση, να μην περάσει στην αδράνεια ή να μη συμβιβαστεί με την αδικία; Β) Πως θα προφυλάξει το παιδί του, ώστε να μην καταλήξει στην αρνητική ή την άδικη συμπεριφορά εξ αιτίας της μετά προθέσεως ή και χωρίς πρόθεση προσπάθειας ορισμένων εξωγενών παραγόντων, οι οποίοι "προετοιμάζουν" το παιδί τους για την κατάκτηση ψευδεπίγραφων αγαθών ή αγαθών που δεν του αναλογούν ή αγαθών που επιβάλλονται τεχνηέντως; Στο πλαίσιο αυτό εντάσσονται πολλά και ποικίλα σχετικά ερωτήματα, όπως π.χ.: Τι θα κάνει ο ηλεκτρονικά αναλφάβητος γονέας, όταν κάθε χρόνο του ζητάει το παιδί του αναβάθμιση του Η.Υ., γιατί αυτό έπραξε ο φίλος τού παιδιού τους για να "τρέχει" πιο γρήγορα το πρόγραμμά του, αφού όλοι πλέον τρέχουμε. Μια αναβάθμιση η οποία, ουσιαστικά, λόγω νέου λογισμικού καταλήγει στην αγορά καινούργιου συστήματος; Όπως ορθά έχει επισημανθεί, σήμερα τα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα είναι "αναγκασμένα" να ανταποκρίνονται στις προδιαγραφές του προβαλλόμενου "μέσου" ανθρώπου, στο πλαίσιο τού προτύπου της ομοιομορφοποίησης. Διότι, "μπορεί το εισόδημα να διαφέρει, η κατανάλωση

όμως όχι". Εξ άλλου, οι απομιμήσεις των αυθεντικών δημιουργούν την ψευδαίσθηση, της κατάργησης των διαφορών και κατά συνέπεια της λειτουργίας μιας κοινωνίας χωρίς τάξεις²¹.

Φθάνοντας λοιπόν κάθε γονέας μπροστά σ' αυτά τα διλήμματα ή επηρεάζεται από ορισμένες ερμηνευτικές προσεγγίσεις για τον τρόπο διαμόρφωσης συστημάτων αξιών και κανόνων²² που "επιβάλλονται" έξωθεν ή αναζητάει από τον δικό του κόσμο, με αυτογνωσία και προσωπική θεώρηση, αξίες με πάγιο και διαχρονικό χαρακτήρα. για να αυτοεπιβεβαιωθεί ως γονέας. Οπότε, στην πρώτη περίπτωση, δηλαδή εάν επηρεαστεί από τις ερμηνευτικές προσεγγίσεις, παρασύρεται από τον συρμό της νέας τάξης πραγμάτων και συνθηκολογεί μαζί της. Αυτός ακριβώς ο συμβιβασμός συνιστά **το τρίτο** μεγάλο πρόβλημα που έχει να αντιμετωπίσει ο γονέας, διότι δεν μπορεί να προβλέψει ούτε να μαντέψει με τι έχει συμβιβαστεί και τι τελικά έχει υιοθετήσει και, εν πάση περιπτώσει, σε ποιο βαθμό αποδίδει το οφειλόμενο χρέος, την ανειλημμένη υποχρέωση, απέναντι στο μέλλον τού παιδιού του, αφού αυτά που σήμερα θεωρούνται ως ανάγκες, αύριο μπορεί να μην υφίστανται ή να θεωρούνται περιττά ή και επιζήμια.

Αλλά και στη δεύτερη περίπτωση, δηλαδή εάν θελήσει ένας γονέας να έχει ως κριτήριο τις πάγιες και διαχρονικές αξίες, τα ζητήματα που προκύπτουν είναι εξ ίσου σημαντικά. Το πρώτο ζήτημα που θα τον απασχολήσει είναι ο ίδιος του ο εαυτός, η προσωπικότητά του. Δηλαδή οι απόψεις του, οι οποίες δεν συμφωνούν μ' αυτό που ακούγεται απ' όλα τα σημεία του ορίζοντα και από κάθε ομάδα την οποία αποτελεί κάθε παράγοντας της αγωγής. Αυτό που ακούγεται, όταν κάποιο μέλος της ομάδας αδικεί, όταν ασχημονεί, όταν παρανομεί εξευτελίζοντας κάθε έννοια νομιμότητας και ηθικής. Ακούει λοιπόν να λέγεται ότι το πρόσωπο που καταπατεί κάθε έννοια ηθικής είναι και αυτό παιδί της κοινωνίας μας, είναι εικόνα της κοινωνίας μας. Το δεύτερο ζήτημα είναι το νέο "φρούτο" που τείνει να γίνει προϊόν όλων των εποχών. Πρόκειται για το καθημερινό κήρυγμα ότι πάγιες και διαχρονικές αξίες δεν υπάρχουν. Τα πάντα μεταβάλλονται και αν θέλουμε να επιβιώσουμε στη νέα τάξη πραγμάτων θα πρέπει να προσαρμοστούμε, να γίνουμε ανταγωνιστικοί. Όμως τι σημαίνει ανταγωνισμός στην παραγωγή και διάθεση προϊόντων; Να

προσφέρουμε προϊόντα καλύτερα ποιοτικώς και συγχρόνως φθηνότερα. Τι σημαίνει ανταγωνισμός στην αγορά εργατικού δυναμικού; Να επιτυγχάνεις τη βέλτιστη και συγχρόνως την οικονομικότερη προετοιμασία του δυναμικού αυτού. Τι σημαίνει ανταγωνισμός στη συμπεριφορά; Μεγαλύτερος σεβασμός προς τον συνάνθρωπο και αναγνώριση των ιδιαιτεροτήτων του.

Δεν είναι δυνατόν, λοιπόν, με το σκεπτικό της συνεχούς μεταβολής των πραγμάτων να καταρρίπτονται έννοιες: όπως η αγάπη, η ισότητα, η ειρήνη, η δικαιοσύνη, οι οποίες είναι έννοιες διαχρονικές και κανένα πρόθεμα όπως το "μετά" ή επίθετο όπως το "ύστερος" και το "παγκόσμιος" δεν μπορεί να τα υποκαταστήσει. Βέβαια, οι γονείς που πιστεύουν σε διαχρονικές αξίες και αλήθειες, οι γονείς οι μη νεωτερίζοντες (όπως π.χ. οι μη υπακούοντες ή μη υιοθετούντες την αρχή ότι ο καθένας ανάλογα με τη δύναμη και τα μέσα που διαθέτει κάνει ό,τι θέλει) είναι γονείς συντηρητικοί, αρτηριοσκληρωτικοί, παρωχημένης εποχής, αναχρονιστικοί. Αντιθέτως, σύμφωνα με τη συλλογιστική και τη φιλοσοφία αυτή ενώ η ελεύθερη συμβίωση, οι γονείς του ενός φύλου, η συναλλαγή κάτω από το τραπέζι, η σεξουαλική και οικονομική εκμετάλλευση των παιδιών κ.ά. παρόμοια είναι νεωτερισμός, εκσυγχρονισμός, πρόοδος.

4. Αναγκαιότητα νέων θεσμών στο πλαίσιο της δια βίου μάθησης και εκπαίδευσης

Είναι φανερό ότι, εάν δεχτούμε την ύπαρξη αυτών των μεγάλων προβλημάτων και με την προϋπόθεση ότι θέλουμε ένα γενικότερο κοινωνικό επαναπροσανατολισμό μέσω της νέας πλέον γενιάς, χρειάζεται μεγάλη προσπάθεια προς διάφορες κατευθύνσεις και, κυρίως, προς την κατεύθυνση της ενημέρωσης, στήριξης και ενίσχυσης των γονέων. Διότι, ακόμη και αν δεχτούμε προς στιγμήν ότι η εκπαίδευση είναι ορθά προσανατολισμένη ή ότι προοδευτικά θα προσανατολιστεί ή επαναπροσανατολιστεί ορθά, δεν μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι το Σχολείο μπορεί να εφοδιάζει τους δυνάμει αυριανούς γονείς με τα όσα θα απαιτούνται για την επιτυχή άσκηση του μελλοντικού ρόλου τους. Με τα μέχρι τώρα

γενικώς ισχύοντα δεν είναι δυνατόν να τους εφοδιάζει με τις γνώσεις που απαιτούνται για την αγωγή και στήριξη των παιδιών τους, αποκλειστικά στην αρχή και παράλληλα με το σχολείο στη συνέχεια, αφού η γνώση ανανεώνεται, συμπληρώνεται, αναθεωρείται ή καταργείται με ρυθμούς που δεν μπορούν να παρακολουθήσουν. Θα υπάρχει πάντοτε το νεότερο επιστημονικό συμπέρασμα, το οποίο θα εξυπηρετεί μεν καλύτερα τις ανάγκες και τα προβλήματα που δημιουργούνται σε μια δυναμικά διαμορφούμενη κοινωνία ανθρώπων, παράλληλα όμως θα πρέπει να έχει κατακτηθεί συγχρόνως και από τις δύο πλευρές, γονείς και παιδιά, και μάλιστα αμέσως, τη στιγμή της άμεσης, της πρώτης εφαρμογής του. Επομένως, ούτε και οι ίδιοι οι γονείς δεν έχουν "τελειώσει" με το ζήτημα της "μάθησης", οπότε βρίσκονται και αυτοί σε παράλληλη και υποχρεωτική πορεία με τα παιδιά τους, έχοντας ανάγκη της συνεχιζόμενης μάθησης²³.

Επομένως, είναι σαφής η ανάγκη για συνεχή λειτουργία μιας διαδικασίας, ενός θεσμού που θα γεφυρώνει το χάσμα του χθες με το σήμερα. Είναι απαραίτητη η αγωγή ή επιμόρφωση των γονέων. Αλλά η χρησιμότητα ενός τέτοιου αναγκαίου θεσμού θα πρέπει να επιβεβαιωθεί από το αποτέλεσμα της εφαρμογής του, η οποία προϋποθέτει κατάλληλη μεθόδευση για την επίτευξη του επιδιωκόμενου στόχου. Διότι, το εκπαιδευτικό σύστημα δεν είναι δυνατόν να λειτουργεί κατά τρόπο προφητικό, ακόμα και αν επαναπροσανατολιστεί ή διευρυνθεί, ώστε να καλύπτει εκ των προτέρων τις αυριανές απαιτήσεις ενώπιον των οποίων βρίσκονται αντιμέτωποι οι χθεσινοί μαθητές που είναι σήμερα γονείς. Η ενημέρωση και γενικότερα η πληροφόρηση στο πλαίσιο της συνεχιζόμενης μάθησης δεν μπορεί να είναι επιτυχής εάν αγνοεί τα επιτεύγματα όλων των επιστημών και τις διαγραφόμενες μεσο-μακροπρόθεσμες θετικές ή αρνητικές επιδράσεις τους στο μέλλον. Είναι απαραίτητη η ενημέρωση των "δυνάμει" ή "ενεργεία" σημερινών γονέων για την ηθική, τη θρησκευτική, τη λογική και τις άλλες πλευρές των επιτευγμάτων της Ιατρικής, της Βιολογίας, της Ψυχολογίας, της Παιδαγωγικής, της Κοινωνιολογίας κλπ., διότι χθες ως μαθητές δεν είχαν την παραμικρή υποψία για τη νέα γνώση. Πολύ μεγαλύτερη είναι η ανάγκη για ενημέρωση και ενίσχυση των γονέων εκείνων, που δεν είχαν την ευκαιρία

για εκπαίδευση οποιουδήποτε βαθμού, ώστε να είναι σε θέση να βοηθήσουν τα παιδιά τους, πραγματοποιώντας κάθε δυνατή υπέρβαση. Γεννάται λοιπόν εκ των πραγμάτων η ανάγκη ύπαρξης και λειτουργίας ενός θεσμού που θα είναι σε θέση να αναλάβει έναν τέτοιο ρόλο, ώστε κάθε γονέας να έχει ελεύθερη προσωπική άποψη για να κατανοεί τον αληθή προορισμό του ανθρώπου και, κατά συνέπεια, των στόχων της εκπαίδευσης.

Σήμερα έχει πλέον γίνει δεκτή η σκέψη για εγκαθίδρυση ενός τέτοιου θεσμού, του θεσμού των ονομαζόμενων Σχολών Γονέων²⁴, ο οποίος ήδη εφαρμόζεται με διάφορες μορφές, κυρίως από την πλευρά εκείνων που η δράση τους έχει προηγηθεί του νόμου. Όμως, αναφερόμενοι στις Σχολές Γονέων, εννοούμε κατ' αρχήν ένα θεσμό διαχρονικά αναγκαίο και με δυναμικό χαρακτήρα, ως προς τους στόχους, τη δομή και τον τρόπο επίτευξης των στόχων που τίθενται μέσω αυτού. Οπότε, γεννάται εκ των πραγμάτων η ανάγκη να διασφαλίζεται η συνεχής και απρόσκοπτη λειτουργία του. Διότι σε όλες τις επιστήμες έχουμε, όπως προαναφέραμε, διαρκή παραγωγή νέας γνώσης, η οποία επιβεβαιώνει, καταργεί ή συμπληρώνει την ήδη υπάρχουσα γνώση και μάλιστα σε ορισμένους τομείς, όπως π.χ. της τεχνολογίας και της γενετικής, με εξαιρετικά ταχείς ρυθμούς. Όπως αναφέρθηκε και στην ημερίδα της Γενικής Γραμματείας Εκπαίδευσης Ενηλίκων-ΓΓΕΕ με θέμα τη δια βίου εκπαίδευση (14 Μαρτίου 2001), σήμερα βρισκόμαστε μπροστά σε αλλαγές που αφορούν στο περιβάλλον, στην τεχνολογία, στην έννοια του πολίτη, στις σχέσεις παροχής υπηρεσιών, στις κοινωνικές επιστήμες, στην εκπαίδευση²⁵. Για τους λόγους αυτούς, παράλληλα προς το σχολείο που απευθύνεται στα παιδιά και τους νέους, είναι αναγκαίος ένας θεσμός που θα απευθύνεται στους ενήλικες γενικότερα και τους γονείς ειδικότερα. Όμως, μια τέτοια διαδικασία είναι αυτονόητο ότι θα πρέπει να λειτουργεί στο πλαίσιο της συνεχιζόμενης ή της δια βίου μάθησης, υπό ορισμένες βέβαια προϋποθέσεις. Ίσως οι λεγόμενες Σχολές Γονέων, με μια σύγχρονη όμως θεώρηση του θεσμού, θα μπορούσαν να παίξουν τον ρόλο αυτό.

5. Γενικές αρχές για τους όρους και τις προϋποθέσεις ίδρυσης οργάνωσης και λειτουργίας των "Σχολών Γονέων" ή άλλων ανάλογων

μονάδων

Για να υπάρξει θετικό αποτέλεσμα από τη λειτουργία ενός θεσμού, που θα συμβάλλει στην αντιμετώπιση εκ μέρους των γονέων, των εκάστοτε σύγχρονων τάσεων της αγωγής θα πρέπει να ικανοποιούνται ορισμένες βασικές αρχές²⁶: (i) Οι Σχολές Γονέων, όπως και οι ανάλογοι προσανατολισμού δραστηριότητες ("παρεμβάσεις στην οικογένεια", "συμβουλευτικά κέντρα για γονείς" κ.ά.π.) δεν μπορεί να έχουν τη συνήθη μορφή, δομή και οργάνωση των κλασικών εκπαιδευτικών μονάδων. Προφανώς ένα "ανοιχτό σχολείο", με ενεργό συμμετοχή των "εκπαιδευομένων" στη διαδικασία της μάθησης, χωρίς αναφορές και συνδέσεις με παραδοσιακά χαρακτηριστικά της κατά σύστημα εκπαίδευσης, όπως είναι, π.χ., ο όρος Σχολή. Σε κάθε δε περίπτωση, δεν θα πρέπει να αγνοούνται οι δυνατότητες που προσφέρει η τεχνολογία στη διαδικασία πληροφόρησης και επικοινωνίας. (ii) Οι Σχολές Γονέων σε καμία περίπτωση δεν καταργούν, δεν υποκαθιστούν ή δεν αποδυναμώνουν άλλους παράλληλους θεσμούς ή λειτουργίες. (iii) Θα πρέπει να καταβληθεί προσπάθεια ώστε να μην εξαιρούνται ορισμένες κατηγορίες-ομάδες προσώπων (δυνάμει γονείς, απουσία του ενός γονέα κλπ.). (iv) Μία βασική προϋπόθεση για τη λειτουργία οποιουδήποτε θεσμού είναι η ενεργός παρουσία των παραγόντων εκείνων, από τους οποίους εξαρτάται η εφαρμογή του και κατά συνέπεια η κατάλληλη εκπαίδευση. (v) Η ποιότητα της συνήθους-καθημερινής ζωής να μην επηρεάζεται αρνητικά περνώντας σε δεύτερη μοίρα. (vi) Ο ρυθμός της οικογενειακής ζωής δεν θα πρέπει να διασπάται, διότι υπάρχει κίνδυνος να επηρεαστεί ο ήδη ευρισκόμενος υπό δοκιμασία θεσμός της οικογένειας.(vii) Η συμμετοχή στις δαπάνες εκπαίδευσης θα πρέπει να βαρύνει το κράτος, την ΕΕ και τον δυνάμει τελικό αποδέκτη των αναβαθμισμένων γνώσεων, που δεν θα είναι άλλος από το κοινωνικό σύνολο, λαμβανομένου υπόψη ότι ο εκπαιδευόμενος προσφέρει τον εαυτό του (χρόνος, προσπάθεια, απώλεια εσόδων). (viii) Η υποβάθμιση των εργασιακών προσόντων και ο επαπειλούμενος κίνδυνος απώλειας της θέσης εργασίας, δεν επηρεάζει μόνο τον καταρτιζόμενο, αλλά και τον επιζητούντα επιτάχυνση της ανταγωνιστικότητας των προϊόντων του²⁷. (ix) Εξεύρεση

ελεύθερου χρόνου για τους γονείς με ρυθμίσεις υπέρ των εργαζομένων. (x)
 Κατάλληλο περιεχόμενο σχετικών προγραμμάτων (όχι ελκυστικών, αλλά
 πρακτικά χρήσιμων).

6. Συμπέρασμα – πρόταση

Τελειώνοντας, δεν θα διατυπώσω, όπως θα έπρεπε, ένα συμπέρασμα ή μια πρόταση -καθόσον μάλιστα τα όσα ελέχθησαν δεν αποτελούν στο σύνολό τους γενική αντίληψη- αλλά να θέσω ένα ερώτημα. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό, όπως θα δοθεί από τον καθένα μας, είναι αυτό που τελικά καθένας μας, ως παράγοντας της αγωγής, από οποιαδήποτε θέση ή με οποιαδήποτε ιδιότητα, θα διακηρύξει ή θα υποστηρίξει ή θα επιδιώξει να καθιερώσει:

Η αγωγή και επιμόρφωση των γονέων προκειμένου να είναι σε θέση οι γονείς να παρακολουθούν τις σύγχρονες τάσεις και απαιτήσεις της αγωγής και να γεφυρώνουν το λεγόμενο χάσμα γενεών, είναι απαραίτητη για τα κοινωνικά στρώματα που συνδέονται με τις παραδοσιακές αξίες ή για τα κοινωνικά στρώματα με τις φιλελεύθερες και νεωτεριστικές ιδέες και αντιλήψεις, οι οποίες βέβαια δεν περιορίζονται μόνο στα παιδιά τα δικά τους, αλλά επηρεάζουν και τα παιδιά τών υπόλοιπων οικογενειών;

Λαυρέντιος Γ. Δελλασούδας

Αναπληρωτής Καθηγητής Παιδαγωγικής
 στο Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής, Ψυχολογίας
 της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών

Διεύθυνση: Πανεπιστημιόπολη-Ιλίσια Αθήνα 157 84

Τηλ. (01) 7277514, fax: (01) 9319598

E-mail: ldellas@ppp.uoa.gr.

Αναφορές

1. Τσαούσης, Γ. Δ. (1997). Η κοινωνία μας: Οργάνωση, λειτουργία, δυναμική. Αθήνα: Gutenberg, σελ. 133-138.
2. α) Τσαούσης, Γ.Δ., ό.π., σελ.135-136. β) Παπάς, Α. (χ.χ.). Σύγχρονη θεωρία και πράξη της Παιδείας. Νέα επαυξ. έκδ., τόμ. Α΄ και Β΄, Αθήνα: Δελφοί. Ο σ. γράφει (σελ.482): " Το χάσμα γενεών διευρύνεται, όταν η σχέση γονιών και παιδιών κινείται στην αυθεντική και αντιδιαλογική εξουσία του πατέρα ή της μητέρας".
3. α) Παπάς, Α.,ό.π. σελ.87-150, 335-372, 449-518. β) Δανασσής-Αφεντάκης, Α. (1995).Σύγχρονες τάσεις της αγωγής. Αθήνα: Δ. Μαυρομαμάτης. γ) Τσαούσης, Γ. Δ.,ό.π. σελ. 206-211. δ) Κρασανάκης, Γ. (1991). Ο πατρικός ρόλος: Εμπειρική ψυχοπαιδαγωγική θεώρηση. Ηράκλειο. δ) Κούτρας, Δ. (1998)-[επιμέλεια]. Οι νέοι και η Πολιτική. Κείμενα Πολιτικής Φιλοσοφίας. Πρακτικά συνεδρίου, στα οποία περιλαμβάνεται και εισήγηση του Λ. Δελλασούδα: *Εκπαίδευση και Πολιτική*, σελ.23-32. Αθήνα: Τυπωθήτω, Γ. Δαρδανός. ε) Αραβανής, Γ. (1992). Κοινωνιολογικές βάσεις της εκπαίδευσης. Αθήνα: Γρηγόρη. ς) Νόβα-Καλτσούνη, Χ. (2000). Κοινωνικοποίηση. Η γένεση του κοινωνικού υποκειμένου. Αθήνα: Gutenberg. ζ) Κρουσταλάκης, Γ. (2000). Διαπαιδαγώγηση, πορεία ζωής. Αθήνα.
4. Παπάς, Α., ό.π. σελ.345-365.
5. Τσαούσης, Γ.Δ., ό.π., σελ.136-137.
6. Παπάς, Α. (19874). Η αντιπαιδαγωγικότητα της Παιδαγωγικής. Αθήνα: Βιβλία για όλους, σελ. 44-89.
7. α)Δανασσής-Αφεντάκης, Α. (19924). Εισαγωγή στην Παιδαγωγική: τ. Α΄, Θεματική της Παιδαγωγικής επιστήμης. Αθήνα, σελ. 232-233. β) Βώρος, Φ.(1997). Η φιλοσοφία της εκπαίδευσης, Αθήνα: Εκπαιδευτικός Σύνδεσμος, σελ. 28-32.
8. 8.Δανασσής –Αφεντάκης, Α., Εισαγωγή στην Παιδαγωγική: τ. Α΄, ό.π. σελ. 233-235.
9. Krüger H. (1988). Handbuch der jugendforschung, σελ.141 κ.ε. Από Σκ. Παπαϊωάννου: Παιδαγωγική και Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια – Λεξικό, στο λήμμα "σύγκρουση (χάσμα) γενεών". Αθήνα (1989) : Ελληνικά Γράμματα.
10. Δανασσής-Αφεντάκης, Α. ,Σύγχρονες τάσεις της αγωγής, ό.π. σελ.7-8.
11. α) Μάρκου, Γ. (1997). Εισαγωγή στη διαπολιτισμική εκπαίδευση. Ελληνική και διεθνής εμπειρία. Αθήνα: Αφοί Παππά. β) Δελλασούδας, Λ. &

- Παπακωνσταντίνου, Θ. (2000). Η εκπαίδευση των αλλοδαπών στην Ελλάδα. Αποτελέσματα έρευνας. Αθήνα: Κέντρο Διαπολιτισμικής Αγωγής Πανεπιστημίου Αθηνών.
12. Δελλασούδας, Λ. (2002). "*Προβλήματα επαγγελματικού προσανατολισμού ατόμων με ειδικές ανάγκες*". Κεφ. 18ο του συλλογικού έργου: Συμβουλευτική και επαγγελματικός προσανατολισμός. Επιμ. Μ. Κασσωτάκης, Αθήνα: Gutenberg.
13. Μουζέλης, Ν. (2001). "*Πέρα από τη Δεξιά και την αριστερά*": Άρθρο στην εφημ. "ΤΟ ΒΗΜΑ", 19.8.01, σελ.Α41.
14. Παπάς, Α.: α) Η αντιπαιδαγωγικότητα της Παιδαγωγικής, ό.π. σελ.158-160, β) Σύγχρονη θεωρία και πράξη, ό.π., σελ. 191-240.
15. Μάνος, Κ. (1990). Στάσεις εφήβων ή πώς μας βλέπουν και τι θέλουν οι έφηβοι. Αθήνα: Βιβλία για όλους, σελ.33-36.
16. Παπάς, Α., ό.π., σελ.339-340.
17. Παρασκευόπουλος, Ι. Εξελικτική ψυχολογία. Η ψυχική ζωή από τη σύλληψη ως την ενηλικίωση. Τόμ.2. Αθήνα, σελ. 160-170.
18. Krüger H., ό.π. σελ.141 κ.ε.
19. Παπαϊωάννου Σκ.: α) "σύγκρουση (χάσμα) γενεών" (1997), λήμμα στην Παιδαγωγική και Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια – Λεξικό, ό.π. σελ. 4440, και β) *Η κοινωνική κατάσταση και συνείδηση των νέων: Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, ΕΚΚΕ, τχ. 66-67, 1987, σελ.3-51, 3-55.
20. α) Δανασσής-Αφεντάκης, Α. (2000). Παιδαγωγική Ψυχολογία: τ. Α' Μάθηση και ανάπτυξη. Αθήνα.σελ.33-34. β) Παπάς, Α. Σύγχρονη θεωρία, ό.π., σελ. 111-127. Οι σ. τονίζουν τη σημασία της ιεράρχησης των αναγκών σύμφωνα με τα ερευνητικά συμπεράσματα του Maslow.
21. Νόβα-Καλτσούνη, Χ. (2000). Κοινωνικοποίηση, ό.π. σελ. 99-100.
22. Νόβα-Καλτσούνη, Χ. ,ό.π.,σελ.52-56. Η σ. αναφερόμενη στο ερώτημα του τρόπου καθιέρωσης των "αξιών και κανόνων" παρουσιάζει διάφορα σχετικά ερμηνευτικά υποδείγματα: ανθρωπολογικό, κοινωνικό-ψυχολογικό, δομολειτουργικό, ωφελμιστικό, εξελικτικό, μαρξιστικό.
23. Kalantzis, M. (2001). Πολυγραμματισμοί: Προγράμματα σπουδών για τη διαβίου μάθηση. Εισήγηση στην ημερίδα της Γεν. Γραμματείας Εκπαίδευσης Ενηλίκων με θέμα: "Δια βίου μάθηση". Αθήνα 14-3-2001 (από σχετ. ιστοσελίδα της Γ.Γ.Ε.Ε.).

24. Νόμος 2621/1998, ΦΕΚ 136 Α΄/23-6-98, άρθρ.2, παράγρ.13, για τις Σχολές Γονέων .
25. Kalantzis, M., ό.π.
26. Δελλασούδας, Λ. (2001). Η ανάγκη της διά βίου μάθησης. Η περίπτωση των Σχολών Γονέων. Βλ. σχετ. ιστοσελ. της Γ.Γ.Ε.Ε.: www.lifelonglearning.gr.
27. Δελλασούδας, Λ. (2001). Βλ. σχετ. σχόλιο στο Forum συζητήσεων της Γ.Γ.Ε.Ε. (ιστοσελ. ό.π.).